

va, csoszogva, cél nélkül jár-ke
 2. zörögve keresgél, kutat 3. tét-
 lenül álldogál; vesztegel [Ész]

csucsocka fn korsón kihegyesedő
 ajak [Erd]

csucsujgat ige 1. <kisgyermeket>
 csendes, gyöngéd, egyhangú rit-
 musú hangon altat 2. <kisgyerme-
 ket> karján ringatva becézget,
 babusgat; dédelget [Ész, Sza]

csuha, csuhé, csuhéj fn kukoricacső
 borítólevele [Éks, Ész, Sár]

csuhu fn tavi káka [Éks]

RÁSI SZILVIA

AMIKOR 'MÉSSZÓLÁL' A KELETI PALÓC

Hallotta már Ön a *gurtnyi* kifejezést? Tudja, mi a különbség a *szerelem* és a *szērēlem* között? Ne gondolja, hogy az ajakrészessé vált *ä* a keleti palóc nyelvjárás egyetlen ismertetőjegye. Jelen cikkből megismerkedhet e nyelvjárásziget legmarkánsabb jellegzetességeivel.

A nyelvjárás egy területi alapon elkülönülő nyelvváltozat, melyet napjainkban főképpen a falvakban beszélnek. Ismeretes, hogy a nyelvjárás egy köznyelvtől eltérő nyelvváltozat, ami időben megelőzi a köznyelv kialakulását. A standardtól egyik leginkább eltérő nyelvjárás a palóc, mely – a standardhoz képest – egyaránt lényeges különbségeket mutat hangtani, alak- tani és szókészletteni szinten. Aktuális cikkünkben megismerkedhet a palóc nyelvjárás egy konkrét nyelvjárás- csoportjával, a keleti palóccal.

A PALÓC NYELVJÁRÁS FÖLD- RAJZI KITERJEDÉSE

Imre Samu szavaival élve a palóc „egy bizonyos etnikai egységet jelent, ami azonban a (palóc) nyelvjárás- sajátság- gal beszélőknek csak egy kisebb részére vonatkozik”¹. Lényeges megemlíteni, hogy a dialektológia egy nagyobb, míg a néprajztudomány kisebb területet tulajdonít a palócságnak. A néprajzi szakirodalomban a Palócföld keleti és nyugati határa vitatott, mivel északi határként a magyar nyelvhatár felel meg, délen pedig hozzá kapcsolódik a Magyarországon élő palócsághoz. Nyugati határként egyes szakirodalmak a Vág folyót, míg mások az Ipolyt adják, míg keleti határnak a Hernád-ot, újabban a

Sajó folyót jelölik meg választó sávként. Hasonlóan a néprajztudományhoz, a dialektológián belül nem volt egységes a palóc nyelvterület földrajzi kiterjedéséről alkotott kép, ugyanis a nyelvjárás- kutatók véleménye különbözött a keleti és a nyugati határt illetően.

Balassa József osztályozása 1891- ből származik. Ő földrajzilag az egész északi Magyarországot a palócos nyelv- járásnak tulajdonítja, tehát Abaúj és Zemplén megyétől nyugatra. Az általa palócosnak tartott terület legnyugatibb pontjaként pedig az Esztergom-komá- romi nyelvjárás-ot adja meg, vagyis, a nyugati határ a Vág folyó². Kálmán Béla ugyancsak a Vág folyót jelöli ki nyugati határként, míg a keleti határvonal a Borsod megyében folyó Tisza³.

A nyelvjárás nyugati határának meghatározására két szlovákiai magyar nyelvjárás- kutató, Sándor Anna és Sima Ferenc is megpróbálkozott. Sima Ferenc vitatja a tény, miszerint a Vág folyó éles határt képezne a palóc és a dunántúli nyelvjárás között⁴. Sándor Anna pedig egy munkájában azt a tanulságot vonja le, hogy a Vágtól nyugatra is található még egy pár palócos település, azonban szerinte az oktatásban a palóc nyelvjárás nyugati határaként (szakmai szempontból kisebb megszorítással) elfogadható a Vág folyó⁵. Imre Samu a Vágtól nyugatabbra helyezi a határt, ő a Szenc–Cegléd–Kassa által bezárt háromszög területére helyezi a palócos nyelvjárás-ot.

Juhász Dezső a palóc nyelvjárás- r-é- giót négy fő tömbre osztja, melyből a déli tömböt leszámítva mindhárom

másik megtalálható Szlovákiában⁷. Aktuális cikkünk a keleti tömb keleti palóc nyelvjárás- csoportjának jellegzetességeivel foglalkozik. A keleti tömb területét a Szlovákiában található Rimaszombati járás keleti fele, a Nagyrőcei, valamint a Rozsnyói járás magyarlakta települései, s végül a Kassai járás délnyugati térsége képezi. A magyar nyelvjárások atlaszá- nak négy kutatópontja tartozik ehhez a tömbhöz, és ezek: Gice: Csz – 20 (szlovákul: Hucín), Csucsom: Csz – 21 (szlovákul: Čučma), Tornagörgő: Csz – 22 (szlovákul: Hrhov), Jánok: Csz – 23 (szlovákul: Janík).

A KELETI PALÓC NYELVJÁRÁS- CSOPORT

A nyelvjárás- csoport legfőbb **hangtani** sajátosságai közé a következő jelenségek tartoznak:

- a rövid magánhangzók esetében megtalálható a zárt *ë* – nyílt *e* fonéma- ellentét, viszont a hosszú magán- hangzók- nál abszolút nincs meg a nyílt *ē* (pl.: *szerelem* (főnév) – *szērēlem* (ige, E/1));
- az *i*-zés jelensége nagyon gyenge; a köznyelvi *é* helyett rövid *i* abszolút nem jelenik meg;
- az *ö*-zés szintén gyenge, a *fönt* ~ *fēnt* típusú alakpárok körül pedig az illabi-ális (ajakréses) változat használatos;
- a szóvégen jelentkező *ú*, *ű* nyíltab- b-á válik (pl.: *gyűrő*);
- a köznyelvi *ü*, *ű* helyett bizonyos morfé- mákban az *i*, *í* fonémák jelent- keznek (pl.: *kilső*, *fil*);
- a Sajó völgyében élő beszélők kö- rében az *ó*, *ő*, *é* fonémák záródó dif-

